

Vlaams
Parlement

stuk **44** (2009-2010) – Nr. 3
ingediend op 12 januari 2011 (2010-2011)

Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie

Jaarverslag 2009

Verslag

namens de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media
uitgebracht door de heer Wilfried Vandaele

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Philippe De Coene.

Vaste leden:

de heren Carl Decaluwe, Paul Delva, Johan Verstreken, Veli Yüksel;
de heren Erik Arckens, Johan Deckmyn, Wim Wienen;
de heren Jean-Jacques De Gucht, Herman Schueremans;
de heren Philippe De Coene, Chokri Mahassine;
de heer Lieven Dehandschutter, mevrouw Danielle Godderis-T'Jonck;
de heer Jurgen Verstrepen;
de heer Bart Caron.

Plaatsvervangers:

de heer Ludwig Caluwé, de dames Martine Fournier, Vera Jans, Tinne Rombouts;
de heer Chris Janssens, mevrouw Katleen Martens, de heer Wim Van Dijck;
de heren Peter Gysbrechts, Bart Tommelein;
mevrouw Yamila Idrissi, de heer Patrick Janssens;
de heren Wilfried Vandaele, Kris Van Dijck;
mevrouw Ulla Werbrouck;
de heer Luckas Van Der Taelen.

Stukken in het dossier:

44 (2009-2010) – Nr. 1: Jaarverslag Vlaams Vredesinstituut
– Nr. 2: Verslag over gedachtewisseling

De Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media organiseerde op 14 december 2010 een hoorzitting met het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie.

Tijdens deze hoorzitting werd het accent vooral gelegd op het deel over het onderzoek naar buitenlandberichtgeving van het Jaarverslag 2009 van het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie.

1. Toelichting door de heer Tomas Baum, directeur Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie

De heer Tomas Baum: Aangezien het volledige Jaarverslag 2009 al aan het parlement bezorgd werd, beperk ik me tot de elementen die betrekking hebben op de bevoegdheden van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Ik ga met name in op ons onderzoek ‘Een venster op de wereld – De actuele staat van buitenlandberichtgeving: feiten, impact en actieruimte’. De onderzoeksresultaten werden al in 2009 tegelijk met ons advies voorgesteld in deze commissie. Ik geef alleen de hoofdlijnen nog een keer weer.

Ik trap een open deur in als ik zeg dat berichtgeving over het buitenland een belangrijke rol speelt. Nieuws over de internationale samenleving biedt een venster op de wereld, dat voor veel mensen ook het enige is, en zorgt ervoor dat de burger in een geglobaliseerde wereld afdoende geïnformeerd is. De impact van buitenlandberichtgeving op kennis en attitudes is voldoende vastgesteld in verschillende onderzoeken.

Zowel hier in het Vlaams Parlement als in de academische wereld en in verschillende maatschappelijke fora leeft een bezorgdheid over de hoeveelheid en de kwaliteit van het buitenlands nieuws. Daarbij wordt gewezen op de paradox dat naarmate de afgelopen decennia de globalisering voortschreed, de aanpak van de media steeds meer lokaal werd. Die bezorgdheid vormde de aanleiding voor het onderzoek, dat uitgevoerd is in samenwerking met de vakgroep Media, Middenveld en Politiek van de Universiteit Antwerpen.

Ter illustratie ga ik uit van het 7 uurjournaal op tv op 13 december 2010. Het opende met de arrestatie van een verdachte van grootschalig kindermisbruik in Nederland. Daarna volgden enkele binnenlandse items, onder meer over de Commissie voor seksueel misbruik in het federale parlement, de uitspraken van Bart De Wever in Der Spiegel, outplacement van 50-plussers en een Gentse politiecommissaris die dronken een ongeval had gehad. Het andere buitenlands nieuws ging in op de vertrouwensstemming in het Italiaanse Parlement, de terreuraanslag in Zweden en de sneeuwstorm in de VS. Zeven items gingen over het binnenland en vijf over het buitenland. De tijd was netjes verdeeld: elk ongeveer zeventien minuten.

Dat brengt ons bij de conclusies van het onderzoek over de evolutie van de kwantiteit van de buitenlandberichtgeving. Het aandeel buitenlands nieuws – in Het Journaal op de openbare omroep VRT en Het Nieuws op de commerciële zender VTM – is tussen 2003 en 2008 voor de twee zenders samen met een vijfde gedaald. Daarbij dient wel gezegd dat zich in het begin van de analyseperiode (2003), met het begin van de oorlog in Irak, een bijzondere situatie voordeed. Anderzijds is de daling wel een doorzettende trend.

Een tweede kanttekening is dat de terugval na 2003 eerder en in grotere mate plaats vond bij de commerciële dan bij de openbare omroep. Tussen 2003 en 2008 wijdde de openbare omroep gemiddeld net geen derde van het totale journaal aan buitenlandse items. Bij de commerciële televisiezender belicht één item op vijf het buitenland. Ons venster op de wereld is dus beperkt. Het Journaal gisteren bleek dus boven dat gemiddelde uit te stijgen: meer en langere items, te meer door de bijzondere aandacht voor de zaak in Nederland, een buurland.

Wat de kwaliteit van buitenlandberichtgeving betreft, werd in het onderzoek vastgesteld dat buitenlands nieuws in de eerste plaats nieuws over onze buurlanden en over politieke

en militaire grootmachten is. Nabijheid in al zijn vormen (geografisch, cultureel, historisch) blijkt een erg belangrijke, zo niet dominerende factor om het buitenlands nieuws te halen. Van niet-westerse landen was er in het journaal van gisteren bijvoorbeeld geen enkel spoor.

Daarnaast is het zoeklicht van de media nogal onrustig. Het merendeel van de vreemde en verre landen komt maar heel kort en incidenteel onder de aandacht, en dat zonder de nodige duiding. Buitenlands nieuws hanteert ook een minder divers palet aan thema's dan binnenlands nieuws: het is in de eerste plaats negatief nieuws, met veel aandacht voor oorlog, rampen en criminaliteit. Ons venster op de wereld is dus niet alleen beperkt, maar ook nogal vertroebeld. Gisteren stonden bijvoorbeeld de berichten over kindermisbruik, terreur en een natuurramp centraal.

Hoewel onze Vlaamse media het in vergelijking met het buitenland nog altijd vrij goed doen, is uit ons onderzoek toch gebleken dat de eerder aangehaalde bezorgdheid over buitenlandberichtgeving niet onterecht is. Dat dit de nodige aandacht verdient, bleek in het deel van het onderzoek waar de impact van buitenlandberichtgeving werd onderzocht, met name op de kennis van de internationale samenleving en de attitudes ten aanzien van vredesvraagstukken. Internationaal nieuws blijkt sterk te bepalen wat door maatschappij en politiek als belangrijkste internationale problemen wordt gepercipieerd, en wat dus prioritaire aandacht verdient. De media zijn poortwachters. Wat men toelaat om te zien, vormt het beeld van de werkelijkheid.

Het is belangrijk dat in het achterhoofd te houden bij het debat over de kwantiteit en de kwaliteit van buitenlandberichtgeving. Te meer omdat tijdens nieuwsuitzendingen heel veel mensen voor de buis zitten. De algemene nieuwshonger bij de burger is immers erg groot: zeven op de tien zegt elke dag naar het nieuws op VRT of op VTM te kijken, wat veel is in internationaal vergelijkend perspectief.

Buitenlands nieuws is niet per se belangrijk of kwaliteitsvol op zich, maar als het aandeel buitenlands nieuws systematisch daalt, dan blijkt er ook iets mis te zijn met het journalistieke zelf. Het buitenlands nieuws is als het ware de kanarie die ons in de mijn waarschuwt voor dreigende problemen. Algemeen onderzoek bevestigt buitenlandnieuws als kwaliteitsindicator bij uitstek.

Gezien de aantoonbare meerwaarde van buitenlands nieuws, heeft het Vredesinstituut ook een advies geformuleerd. Ik benadruk wel dat de pers vrij is en de redactionele onafhankelijkheid moet bewaard worden. De overheid heeft dan ook veeleer een zorgplicht. Zij moet de voorwaarden voor een kwaliteitsvolle journalistiek mee garanderen.

De beheersovereenkomst tussen de openbare omroep en de Vlaamse overheid vormt een mogelijkheid voor het parlement om aandacht voor buitenlandberichtgeving te vragen. In de lopende beheersovereenkomst wordt specifieke aandacht gevraagd voor cultuur, economie, wetenschap en justitie. De raad van bestuur van het Vredesinstituut adviseert om een soortgelijke bepaling over de aandacht voor buitenlandberichtgeving op te nemen.

We zijn ons natuurlijk bewust dat de bespreking van de beheersovereenkomst met de VRT in budgettair moeilijke tijden valt. Voldoende kwaliteitsvol buitenlands nieuws is echter niet noodzakelijk een zaak van dure reizen, maar evengoed van het behoud van expertise. Op dit moment zien we echter bij de openbare omroep een verschuiving van specialisten naar generalisten. Het verdient aanbeveling dat zeker de openbare omroep voorwaarden schept voor de opbouw van deskundigheid.

Een tweede actieterrein om buitenlandberichtgeving te ondersteunen is het protocol tussen de Vlaamse Regering en de geschreven pers. Het Vredesinstituut stelt vast dat de Vlaamse

overheid fondsen geeft aan de sector voor buitenlandjournalistiek zonder dat de besteding wordt gecontroleerd. Zij is niet transparant en de redacties blijken er weinig van te voelen.

Op ons advies over het Fonds Pascal Decroos ga ik niet in. Vierde aanbeveling is om het parlementaire debat te blijven voeren.

Het onderzoek en advies inzake berichtgeving over het buitenland was de belangrijkste activiteit van het Vredesinstituut met betrekking tot de bevoegdheden van deze commissie. Onze werkzaamheden inzake wapenhandel en vredesopvoeding kunt u nalezen in het jaarverslag. Tot slot van mijn toelichting zou ik graag nog kort ingaan op onze evaluatie, die in maart 2010 werd uitgevoerd in opdracht van het Vlaams Parlement.

Deze evaluatie stelt dat het Vlaams Vredesinstituut regelmatig met buitenlandse vredesinstellingen moet benchmarken om de vinger aan de pols te houden. Vanwege onze specifieke structuur en inbedding in het parlement is dat echter moeilijk. Het gemiddelde Europese vredesinstituut heeft een raad van bestuur van 7 mensen en heeft 50 medewerkers, terwijl wij 19 bestuursleden en 7 medewerkers hebben. Daardoor is het maatschappelijke draagvlak voor advies en bestuur vrij groot. Benchmarken betreffende structurele beleidsaspecten in een Europese context is evenwel lastig. Benchmarking aangaande inhoudelijke aspecten van het werk is natuurlijk wel mogelijk.

Verder moeten wij in alle communicatie de band met het Vlaams Parlement steeds duidelijk naar voren brengen. Dat doen wij ook systematisch. Het logo van het Vlaams Parlement staat ook op onze website. Wij profileren ons als onafhankelijke instelling bij het Vlaams Parlement.

Derde aanbeveling was de versterking van de band tussen het Vlaams Vredesinstituut en het Vlaams Parlement, zonder de objectieve positie van het instituut te verliezen. Dat is de spannendste oefening. De gedachteswisselingen in de commissie kunnen ons inspireren of informeren. Het Vlaams Parlement moet zich bewust zijn van de capaciteit van het instituut, van het draagvlak dat in de raad van bestuur aanwezig is en van het feit dat het proactief onderzoek kan initiëren.

Ik attendeer nog op twee zaken waar wij thans mee bezig zijn en die tot het domein van de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media behoren. Het eerste is een onderzoeksproject naar jongeren en geweld. Daarin staat de ervaring van jongeren met geweld centraal. Het doel is om een objectief referentiekader te scheppen voor het beeld dat in media verspreid wordt: geweld bij jongeren is een groeiend probleem. De studie wordt uitgevoerd door het Instituut voor Criminologie van de K.U.Leuven. Zij wordt binnen een drietal maanden gepubliceerd.

Een tweede werkterrein is de herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014-2018. Het thema is bij uitstek domeinoverschrijdend. In de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen is veel aandacht voor het aspect herinneringseducatie. Naast verder de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking kan dit ook relevant zijn voor de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Niet alleen omdat de VRT een 'crossmediaal' project opstartte, maar er zijn ook mogelijkheden op het snijvlak van Jeugd en Cultuur. De maatschappelijke impact van de herdenking zal dan anders zijn dan wanneer zij beperkt wordt tot een formeel onderwijskader.

2. Vragen van de commissieleden en antwoord van de heer Tomas Baum

De heer Wim Wienen: Ik verneem dat onze buitenlandberichtgeving daalt, maar nog altijd meer dan behoorlijk is in vergelijking met het buitenland. Waarom moet Vlaanderen dan extra inspanningen leveren? Hoe wil de spreker dit aan de VRT opleggen? Moeten er quota komen in de beheersovereenkomst? Hoe wil hij bij de kranten, die overigens zeer

divers zijn, concreet de aandacht doen toenemen? Wat is de invloed op de bevolking van de minder intense buitenlandberichtgeving in het buitenland? Is hun wereldbeeld minder ontwikkeld?

De heer Paul Delva: Heeft u vergelijkende cijfers per land over de buitenlandberichtgeving in het buitenland? Ik heb de indruk dat de RTBF meer aandacht geeft aan het buitenland dan de VRT. Klopt dat? Naast het journaal zijn er duidingsprogramma's van hoge kwaliteit op radio en tv. Is ook daar de aandacht voor het buitenland onderzocht?

De heer Karim Van Overmeire: Ik heb de indruk dat de heer Baum ervan uitgaat dat meer kennis leidt tot meer liefde. Ik wou dat het waar was, maar helaas toont de praktijk veelal het tegendeel. De gevaarlijkste islamitische terroristen blijken mensen te zijn die hier leven en onze samenleving dus perfect kennen. De verspreiding van de Mohammedcartoons heeft bijkomende conflicten gegenereerd.

De periode die werd bestudeerd, is te kort voor conclusies. Het zou relevanter zijn om de cijfers van 1950, 1975 en 2000 te vergelijken. Daar komt bij dat mensen vandaag minder van radio- en tv-uitzendingen afhankelijk zijn voor hun nieuwsgaring. Zij heeft door het internet een revolutie ondergaan.

Dat mensen geïnteresseerd zijn in het nabije, is niet bepaald een verrassing te noemen. Mensen willen in de eerste plaats de gebeurtenissen kennen die een invloed kunnen hebben op hun leven. Daarom ben ik het ermee eens dat er bijzonder weinig informatie is over directe buurlanden als Duitsland, dat enorm belangrijk is voor onze economie. Franstalig België informeert veel over Frankrijk, maar veel minder over de Angelsaksische wereld. Taal heeft daar ongetwijfeld veel mee te maken.

Bij niet-westerse landen is er sprake van een discrepantie. Wij worden redelijk goed geïnformeerd over het Palestijnse probleem, terwijl wij vrijwel niets weten over de oorlogen in West-Afrika, die aanzienlijk meer slachtoffers maken. Een verhoging van de aandacht voor niet-westerse berichtgeving op zich zal die focus niet veranderen.

Al bij al lijkt het mee te vallen met de buitenlandberichtgeving in de Vlaamse media, met die bedenking dat het overwicht van de VS misschien te groot is. Dat heeft wellicht meer te maken met de nieuwsverspreiding dan met de relevantie.

De heer Bart Caron: Zijn ook de jeugdjournaals en Ketnet onderzocht? Ook daar moet immers mentaliteitsopbouw gebeuren.

Ik wijs erop dat België geografisch klein is, waardoor men met nieuws natuurlijk sneller in het buitenland terecht komt dan in grotere landen. Men mag dus niet te gauw denken dat het met onze berichtgeving wel meevalt. De suggestie om dit in de volgende beheers-overeenkomst op te nemen en dat zowel voor nieuws- als duidingprogramma's, vind ik een heel goed voorstel.

Ik pleit er verder voor om samen met het Vredesinstituut na te denken over mogelijkheden om te vermijden dat de mediaherdenking van de Eerste Wereldoorlog vervalt in anekdotiek. Heeft het instituut daar nu al ideeën over?

De heer Philippe De Coene, voorzitter: Ik stel voor om het programma dat onder leiding van minister Bourgeois wordt uitgerold, te bekijken in het licht van de resolutie die op het einde van de vorige zittingsperiode door het Vlaams Parlement werd aangenomen (*Parl. St.* VI. Parl. 2008-09, nr. 2205/1). Het is goed dat men inzet op relictten, monumenten, musea en toerisme maar de studie van vrede en oorlog mag niet in de verdrukking komen. De resolutie legde de nadruk op een veelzijdige benadering. Wij moeten ertoe bijdragen dat die oriëntatie overeind blijft.

De Europese besluitvorming heeft een enorme impact op ons leven. De berichtgeving gaat daar echter zelden over, meestal gaat het over spectaculaire incidenten, gebouwen of andere zijdelingse aspecten. Het gevolg van die geringe investering is de vervreemding van de burger.

Verder horen we over veel regio's alleen als er incidenten of miserie te melden valt. Over andere horen we helemaal niets meer, alsof ze niet bestaan. De sp.a-fractie steunt de werkzaamheden van het Vredesinstituut dat onder druk lijkt te komen, en wenst het veel moed.

De heer Tomas Baum: Onderzoek vereist een nauwkeurige en methodische afbakening. Anders kan men geen betrouwbare conclusies trekken. In overleg met de onderzoekers werd gekozen voor de genoemde journaals. Het was al enorm veel werk om die beperkte bronnen te coderen. Er moet met heel veel rekening gehouden worden. Wij kregen bijvoorbeeld de suggestie om bewegingsmedia op te nemen in het onderzoek, gezien deze door hun aard een comparatief voordeel hebben in buitenlandberichtgeving. Dit was helaas niet mogelijk in het onderzoeksopzet.

Er is wel degelijk buitenlands vergelijkingsmateriaal. De Amerikaanse academische traditie is over dit onderwerp het rijkst.

Nabijheid is belangrijk en de aandacht van buitenlandberichtgeving gaat dan ook relatief vaak naar onze buurlanden. Ik erken wel dat het grootste gat in de media de Europese besluitvorming betreft. Het domein is relatief nieuw en niet gemakkelijk, de instellingen zijn complex. Onbekend is inderdaad onbemind. Tijdens de overstromingen in Pakistan was het draagvlak voor het sturen van hulp dan ook klein. Dat is niet verwonderlijk als men de cultuur en religie van de mensen die er wonen systematisch problematiseert in de media. Dat men over de VS veel te weten komt, is mede te danken aan hun actieve publieksdiplomatie. Het komt erop aan pluriforme media te onderhouden die de burger toelaten zelf een beeld te vormen: nieuws en propaganda verschillen van elkaar.

Dat de Vlaamse beeldmedia het relatief goed doen inzake buitenlandberichtgeving, is te danken aan de concurrentie tussen VRT en VTM, die elkaar omhoogtrekken. In de VS zijn er talloze private zenders, waarbij ook ideologisch gestuurde berichtgeving mogelijk is.

Buitenlandberichtgeving is relatief duur en kwetsbaar bij besparingen. Dankzij de Engelstalige persbureaus is snel een alternatief beschikbaar, dat echter niet altijd wordt gecontroleerd. Dat is ook niet altijd mogelijk, vanwege de tijdsdruk en omdat men ver van de bron afstaat. Dat is een wezenlijk probleem. Waakzaamheid is dus nodig, ook al doen wij het relatief goed.

In een Europese vergelijking vormt de BBC de top: de beste kwaliteit en de meeste middelen. In mediajournalistieke termen is de Turkse televisie minder sterk. Zij vormen de uitersten van een breed palet, waarbij de VRT meer richting BBC beweegt en VTM nog steeds in het midden zit maar verder van de BBC. In het rapport staan daarover tabellen.

De RTBF is geen expliciet aandachtspunt geweest. De Belgische context, met de positie van Brussel, is immers niet evident. Ook het jeugdjournaal paste niet binnen de afbakening van het onderzoek.

Media zijn poortwachters. Als een redactieraad van vijf mensen beslist wat op het nieuws komt en wat niet, is het daarom van belang dat men hen beschermt tegen de druk van de economische logica en hun bijvoorbeeld de tijd gunt om expertise te verwerven. Als men een pers van hoge kwaliteit wil, moet men dat aspect in het oog blijven houden, ook al doen we het nu relatief goed.

Nieuwe media worden gebruikt door een selecte groep. Hoewel hij afneemt, bestaat de digitale kloof nog steeds. Radio en tv blijven belangrijk voor veel mensen. Daarom wordt onderzoek met respondenten nog altijd niet gevoerd via het internet. De vertekening via internetbevraging is immers te groot wegens de specificiteit van de internetgebruikers.

Wij zijn om een advies gevraagd over de Flanders Fields Declaration, een internationale verklaring naar aanleiding van de herdenking van 100 jaar WOI. De raad van bestuur besloot vorige week dat het instituut dit een goede zaak vindt en adviseert de vredesboodschap erin op te nemen. Ik weet dat het projectsecretariaat van de Vlaamse overheid daarmee bezig is. In het instituut is een onderzoeker bijna voltijds bezig met herdenking. Ook de mensen die bezig zijn met het erfgoed- en toeristische aspect, vragen trouwens om een inhoudelijk aanknopingspunt. Zij beseffen dat dit niet om gewoon toerisme gaat.

Voor zover ik weet worden wij niet in vraag gesteld: het Vlaams Vredesinstituut is in maart 2010 gunstig geëvalueerd. Onafhankelijkheid blijkt in een politieke omgeving niet altijd evident te zijn, ook al hebben de meeste fracties van het Vlaams Parlement een vertegenwoordiger in de raad van bestuur.

De heer Philippe De Coene, voorzitter: De fracties van het Vlaams Parlement kregen de oproep om een werkgroep op te richten over de toekomstige omgang met de paraparlementaire instellingen. Ik ben dan op mijn hoede.

De heer Tomas Baum: Ik kan alle gewenste input leveren over onze manier van werken, waaraan wij werken en waarom we dat doen.

De voorzitter: Ik dank het Vredesinstituut voor zijn bijdrage aan deze hoorzitting.

Philippe DE COENE,
voorzitter

Wilfried VANDAELE,
verslaggever